

WSTĘP

PREFACE

W sierpniu 2021 r. ukazały się drukiem, z inicjatywy Metropolitalnego Seminarium Duchownego w Lublinie, obszernie pamiętniki autorstwa ks. Karola Dębińskiego¹. Wydanie tego dzieła, pozostającego dotąd w maszynopisie jedynie w kilku kopiach, przechowywanych głównie w archiwach i bibliotekach regionu, odbiło się głośnym echem, zyskując szybko szereg pozytywnych recenzji w lokalnych i ogólnopolskich periodykach kościelnych i nie tylko². W związku z grantem Urzędu Marszałkowskiego Województwa

¹ *Z przeżytych chwil... Pamiętniki ks. Karola Dębińskiego z lat 1867–1915*, oprac. J.R. Marczewski, Lublin 2021.

² E. Walewander, [Rec.] *Karol Dębiński, Z przeżytych chwil... Pamiętniki z lat 1867–1915*, oprac. J.R. Marczewski, Lublin: Wyd. Polihymnia 2021, 616 s., „Ateneum Kapłańskie”, 109 (2022) z. 1, s. 190–194; tenże, [Rec.] *Ks. Karol Dębiński, Z przeżytych chwil... Pamiętniki z lat 1867–1915*, oprac. ks. J.R. Marczewski, Wyd. Polihymnia, Lublin 2021, ss. 616, indeks osób i miejscowości, „Zamojski Informator Diecezjalny”, 30 (2021), s. 483–489; tenże, [Rec.] *Ks. Karol Dębiński, Z przeżytych chwil... Pamiętniki z lat 1867–1915*, oprac. ks. J.R. Marczewski, Wyd. Polihymnia, Lublin 2021, ss. 616, indeks osób i miejscowości, „Memoranda. Wiadomości Archidiecezji Lubelskiej”, 96 (2022), s. 191–198; tenże, *Pamiętniki kapłana, syna kowala*, „Lublin. Kultura i społeczeństwo”, 19 (2022) nr 1–2, s. 106–109; tenże, *Recenzja książki Ks. Karol Dębiński, Z przeżytych chwil... Pamiętniki z lat 1867–1915* (oprac. ks. J.R. Marczewski, Wyd. Polihymnia, Lublin 2021, ss. 616, indeks osób i miejscowości), „Wiadomości Diecezjalne Siedleckie”, 90 (2021) nr 11–12, s. 876–882; M. Mackiewicz, *Nasza historia w książce: „Z przeżytych chwil...: pamiętniki ks. Karola Dębińskiego z lat 1867–1915”*, <https://radzyn.24wspolnota.pl/informacje-radzynskie/nasza-historia-w-ksiazce-z-przezytych-chwil-pamietniki-ks-karola-debinskiego-z-lat-1867-1915/itYvU5O6UXEUpFVwXlQr> (dostęp: 15.07.2022).

~ Wstęp ~

Lubelskiego³ edycja trafiła drogą specjalnej dystrybucji do wielu podmiotów instytucjonalnych z zamysłem pogłębienia świadomości dziejów społeczno-religijnych Lubelszczyzny i Podlasia oraz wypracowania adekwatnego punktu odniesienia w zakresie aktualnej identyfikacji kulturowej tak w wymiarze indywidualnym, jak wspólnotowym. Upowszechnienie publikacji wzbudziło znaczące zainteresowanie profesjonalnych badaczy dziejów, jak również grona amatorów historii lokalnej, wrażliwych na własną specyfikę, wynikającą ze szczególnej przeszłości obszaru objętego granicami Wisły i Bugu.

Autor pamiętników, postać bardzo znacząca dla dziejów regionu Lubelszczyzny i Podlasia na przełomie XIX i XX w., był absolwentem Seminarium Duchownego w Lublinie i Akademii Rzymskokatolickiej w Petersburgu, należał do grona kapłanów piastujących odpowiedzialne stanowiska i funkcje w diecezji. Był proboszczem w kilku parafiach, kanonikiem lubelskiej kapituły katedralnej, zaufanym współpracownikiem biskupa lubelskiego. W konsekwencji, z perspektywy świadomego uczestnika zdarzeń, swobodnie władającego piórem krytycznego obserwatora, opisał kasatę unii kościelnej i jej konsekwencje w życiu społeczno-religijnym regionu, supresję klasztorów, rodzące się ruchy socjalistyczne i chłopskie, rozwój mariawityzmu, ucisk narodowościowy w dobie zaborów, nastroje i przebieg działań związanych z wybuchem pierwszej wojny światowej. Wszystko to przedstawił w kontekście codziennego funkcjonowania parafii, miast i wiosek Lubelszczyzny, ze szczególnym uwzględnieniem losów centralnych instytucji diecezjalnych i wybitnych postaci życia kościelnego ówczesnej doby.

Tak rozległy wachlarz zagadnień, a zwłaszcza sposoby ich interpretacji zamieszczone na kartach pamiętników, inspirowały licznych odbiorców do dyskusji na poruszane tematy. W tym kontekście pojawił się postulat, wyrażany przez wielu czytelników, aby rozważania, komentarze i opinie przenieść na poziom

³ Konkurs ofert na wspieranie realizacji zadań publicznych Województwa Lubelskiego w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, <https://www.lubelskie.pl/aktualnosci-kultura-edukacja-i-sport/konkurs-kultura-2021-rozstrzygniecie-otwartego-konkursu-ofert/> (dostęp: 15.07.2022).

fachowej i wielostronnej dysputy naukowej, dającej wszakże możliwość zabrania głosu i postawienia pytań, również przez szeroko rozumianą publiczność. W konsekwencji w styczniu 2022 r. udało się wypracować koncepcję sympozjum, w którym wzięliby udział specjaliści w zakresie historii Polski, Rosji i Stolicy Apostolskiej w XIX i XX stuleciu, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki Kościoła w znajdującym się pod carskim zaborem Królestwie Kongresowym. Konferencja została zaplanowana w ten sposób, aby w ciągu jednego dnia, w czasie sesji przedpołudniowej i popołudniowej, zaprezentowane zostały przygotowane referaty oraz przeprowadzona została dyskusja wśród prelegentów i uczestników wydarzenia. Uzyskane w konkursie środki wsparcia z programu *Regionalna Inicjatywa Doskonałości*⁴ pozwoliły na poszerzenie spektrum prelegentów i skierowanie zaproszenia do udziału w konferencji do przedstawicieli zagranicznych ośrodków naukowych. Zagrożenie epidemiologiczne kazało racjonalnie wybrać zdalną formę prowadzenia obrad, do czego wykorzystana została platforma MS Teams.

Konferencja została zatytułowana *Pomiędzy św. Piotrem i Sankt Petersburgiem. Kościół katolicki na Podlasiu i Lubelszczyźnie na przełomie XIX i XX wieku (Between Saint Peter and Saint Petersburg. Catholic Church in Podlasie and Lublin Region at the Turn of the 19th and 20th Centuries)*. Odbyła się 2 czerwca 2022 r., zorganizowana została z poziomu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II na Wydziale Teologii, w Instytucie Nauk Teologicznych, przez Katedrę Historii Kościoła. Sesję przedpołudniową prowadził ks. dr hab. Jarosław R. Marczewski, zaś popołudniową ks. dr hab. Krzysztof Grzesiak. Konferencję otworzył o godz. 9.30 abp Stanisław Budzik, Wielki Kanclerz KUL. W tematykę obrad i sposób procedowania wprowadził uczestników ks. dr hab. Jaro-

⁴ „Program «Regionalna Inicjatywa Doskonałości» ma wspierać najlepsze dyscypliny i dziedziny nauki uprawiane na tzw. uczelniach regionalnych. Środki przeznaczone są na rozwój naukowy filozofii i teologii uprawianych w KUL, wykorzystanie i wzmocnienie ich potencjału naukowego, zwłaszcza publikacyjnego, umiędzynarodowienie badań, współpracę interdyscyplinarną, a także na wspieranie rozwoju naukowego młodej kadry. Projekt będzie realizowany przez 4 lata, 2019–2022”, https://www.kul.pl/o-projekcie,art_95801.html (dostęp: 15.07.2022).

~ Wstęp ~

sław R. Marczewski. W półgodzinnych wystąpieniach zabrali głos prelegenci: ks. prof. dr Marek Inglot SJ, Pontificia Università Gregoriana (*Stolica św. Piotra i Sankt Petersburg: początki oficjalnych relacji dyplomatycznych między dwoma państwami w XIX wieku*); dr hab. Anna Barańska, prof. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II (*„Jeszcze o sytuacji Kościoła katolickiego w Rosji i o środkach, jakie należy podjąć”*. *Stolica Apostolska wobec Petersburga od Piusa VII do Piusa X*); dr hab. Artur Górak, prof. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (*Podporządkować czy zwalczać? Tajne memorandum A.S. Muchanowa o Kościele katolickim w Królestwie Polskim*); ks. dr Robert Danieluk SJ, Pontificium Institutum Studiorum Ecclesiasticorum (*Tajna misja jezuitów na Podlasiu w latach 1878–1904*). W sesji popołudniowej wystąpili: ks. dr Andrzej Kwaśniewski, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego (*Pamiętniki ks. Karola Dębińskiego jako świadectwo kultury umysłowej duchowieństwa*); dr hab. Irena Wodzianowska, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II (*Akademia Duchowna w Petersburgu na przelomie wieków. Między lojalnością a oporem w świetle wspomnień ks. Karola Dębińskiego*); ks. dr Jacek Wojda, Akademia Katolicka (*Ksiądz Karol Dębiński a seminarium w Lublinie – obraz pamiętnikarski lat kleryckich 1877–1881 i rzeczywistość historii*); ks. dr hab. Jarosław R. Marczewski, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II (*O wyzwaniach w administrowaniu parafią pod rosyjskim zaborem – na podstawie pamiętników ks. Karola Dębińskiego*). Obrady podsumował ks. dr hab. Krzysztof Grzesiak, a konferencję zamknął o godz. 16.30 ks. dr hab. Jarosław R. Marczewski. Konferencja zgromadziła, licząc osobno obie sesje, niemal osiemdziesięciu uczestników – pracowników instytucji naukowych, doktorantów, studentów i osoby zainteresowane problematyką obrad. Poza prelegentami głos zabrało kilkunastu członków audytorium.

Niniejsza publikacja materiałów z międzynarodowej konferencji zawiera znakomitą większość wystąpień, przygotowanych w poszerzonej do druku – stąd niewielkie różnice w tytułach w stosunku do wersji wygłoszonej – formie artykułów naukowych, jak również artykuł nadesłany do redakcji, reprezentujący głosy wyrażone w dyskusji. Analogicznie do porządku obrad materiały zostały ułożone w taki sposób, aby ich pierwsza część pozwoliła

zorientować się w zagadnieniach natury ogólnej z zakresu, który można określić mianem *res publicae et ecclesiasticae*. Druga część – *res Dębińscianae* – nawiązuje natomiast bezpośrednio do autora pamiętników i jego dzieła, czy to rozpatrując pewne przejawy życia kościelnego ówczesnej doby z metodycznym uwzględnieniem opinii ks. Dębińskiego, czy też analizując samą myśl autora uwiecznioną na kartach zapisanych przez niego wspomnień.